

едиција

цепни
а
на
гр
е
м

уредник
Ален Бешић

Copyright © Саша Радојчић, 2023.

Copyright © за ово издање Културни центар Новог Сада, 2023.

Сва права задржана. Ниједан део ове књиге не може се користити нити репродуковати у било ком облику без писмене сагласности издавача.

САША
РАДОЈЧИЋ

Тобоган

Миломир Гавриловић

ПРЕВОЂЕЊЕ ЖИВОТА У ПЕСМУ – ТОБОГАН САШЕ РАДОЈЧИЋА

Читалац коме је Радојчићева поетика макар имало позната неће се превише изненадити када му се у шакама нађе ова књига. Међутим, таквог читаоца ће сасвим сигурно заинтриговати ауторова одлука да свој песнички говор изведе на поље поетичке чистине, односно да покуша (како је то и до сада умео, само, чини нам се, *директније*) да укаже на оне искуствене преломе и суште унутрашње захтеве који и иницирају поетско исказивање. Радојчић се у овом рукопису суочио са темељитим проблемима самог песничког посла, али не оним техничким, већ суштинским, оним који се дотичу смисла песничког и уметничког израза, као и са, по природи ствари, тешко сазнатљивим апоријама које диктирају унутрашњу потребу песника да се упорно испољава у стиху. *Тобојан* је показно поље на којем се трага за оправдањем песничког стварања, али и за разјашњењем смисла и природе лирског исказа, па ова збирка унеколико представља и ушће песникових досадашњих ауто/метапоетичких промишљања,

у којем се нуди и покоје, дугим трајањем у језику освоје-
но, поетичко разрешење, а, на концу, и понека аутопое-
тичка пресуда. У том смислу, у овој књизи се, смирено
и разборито, поставља експлицитно исказан поетички
стуб око којег се лако може позиционирати и досадашње
Радојчићево песничко стварање. *Тобојан*, иначе десета
ауторова књига песама, управо је она збирка која се мора
појавити у опусу зрелог и заокруженог песника, као место
темељног сучељења с основним питањима (ауто)поетике.
Иронијске и друге изобличавајуће песничке намере се
повлаче из овог рукописа, исто као и намера да се досегне
виши праг пѠтоса. Песник је усмерен ка разоткривању
смисла песничког исказивања, избегавајући све рециди-
ве стила и песничког говора који би му у томе могли од-
моћи. Старински речено, *иѡема* ове песничке књиге је и
староставна и нужно модерна, заправо вечна песничка
тема – песник и песма, песник и језик, песник и свет, да-
кле, у једној, и јединој, речи – поезија.

Збирку отварају две пролошке песме, наоко не сасвим
увезане у јединственој уводничкој потреби да се песнич-
ком рукопису постави тон и да се усмере жељени токови
читања. Прва од њих, „Мајстори певачи”, посвећена је
неколиким песниковим друговима, у чије друштво и сам
песнички лик ступа, преузимајући њихову погнутост
над ѡесмом, над сѡихом / над живоѡом уѡавном. Песник,
унеколико и самозадовољно, али и сетно, поставља себе у
позицију у којој се писање поезије, својеврсно бдење над
стихом и животом, над песмом и искуством, над траже-
ним смислом који увек измиче, указује оправданим.

Међутим, већ друга пролошка песма, „Чај ваздушни”,
урушава овај досегнути склад. Лирски глас за собом,

коначно и непорециво, оставља једно сећање – умирујући мирис липа који се шири градом, односно њиме изазвану снажну епифанију која му пружа *нову снају* у борби *іройив бесмисла*. Доживљено темељито искуство, то јест сензација изазвана преобиљем, промеће се у онтолошко утемељење и виталистичку енергију. Међутим, из простора доживљеног искуство се неумитно преводи у сећање, и постаје недохватно, осим у сећању, или у песми која чува његов траг. Губитак егзистенцијалне пуноће је ненадокнадив, а ни сама песма написана тим поводом не може да га утажи. Ако је већ живот испуњен откровењима која бесмисао човекове позиције у свету, упркос свим наметима које управо свет пред човека поставља, преводу у смисао, дакле у смисао којим се оправдава или барем уређује човеково постојање – губитак једне такве епифаније је трагични ударац животном осећању које потражује, између осталог и од самог чина писања песме, утемељеност или пуноћу. Поезија, како се назире, може исказати такву меру човековог постојања, може донети мир, спокој и смисао, али не увек, као у овој песми, у којој се, пред губитком, указује недостатном да жељено испуни.

Две пролошке песме откривају да се у судару јасно дефинисане самосвести – која се поставила у позицију из које може да стихом искаже превођење бесмисла у смисао и да пронађе спокој у песничком послу *са* осећајем непорецивог губитка оних искустава која омогућавају човекову емотивну, искуствену, па и онтолошку утемељеност у свету и у животу – одиграва тиха али и немала драма овог песничког рукописа. Стога се песме ове збирке, као и искуства опевана у њима, морају посматрати из те оптике – да ли јесу или нису dostatне да учествују у

превођењу смисла у бесмисао, у очувању епифанијских просјаја, у уређењу овога света и у утемељењу човекове несигурне позиције у њему. Таква перспектива је нужно митска, како песника тако и поезије. Постојање и света, и песника, и песме оправдава се једино могућношћу да се бесмисао преведе у смисао, да се и песма, и човеково, односно песничко искуство, као и свет који их је дозволио, огледају у одсјају епифанијске спознаје. Сусрет вере да се таква искуства могу заточити у стиху, у којем могу сведочити о досегнутом унутрашњем миру, или барем о нади, и зебње да се то и не може починити, дубинска је, сведена и грчевита опсесија ове збирке. Уједно, такав сусрет обликује и експериментално поље на којем нове Радојчићеве песме испуњују (или не) ону искуствену и поетичку меру коју им је сам аутор наметнуо.

Након две пролошке песме, рукопис наставља целина „Тобоган”, сачињена од деветнаест песама, у којој се, на делатном поетичком плану, испитује неизвесност установљена у почетним песмама рукописа. После овог средишта рукописа следи чвршће увезана петоделна целина „Глад за песмом” и, на концу, јасно истакнута аутопоетичка опорукa – „Вјерују”. Тек у њој се разрешава напетост успостављена у пролошким песмама и остатак рукописа се ретроактивно поставља, како то већ сам њен наслов сугерише, у оквир монолитног песничког и поетичког уверења. „Вјерују” је, за разлику од осталих песама ове збирке, сачињена од неколико сасвим кратких прозних пасажa, те више наликује кратком песничком поговору, или завршној речи, но песми и та њена формална одељеност од остатка рукописа само потцртава значај аутопоетичке намере која је њом исказана. А та намера је

ништа мање но постављени програм у којем се дефинише шта је песничко стварање и шта уопште значи бити песником. Позиције су поново, не случајно, митске – моћ или барем имагинативна способност песника је, макар у замисли, космогонијска, а сама песма се исцрпљује у стварању фиктивног света и уређењу или разоткривању постојећег. Говорећи о оном што *јест*, песник говори о ономе што *није*, и не постоји, *осим у њесми*. Поезија је, самим тим, *иризивање у њесми*ојање не само појмова или бића, већ и светова, фиктивних дакако, али који су паслика постојећег, фактичког света и увек понешто говоре о њему.

Дакле, Радојчић пред своју аутопоетику подастире питање песничке, односно уметничке истине. Песник, полазећи од личног искуства обликованог трајањем у свету у којем се обрео, управо преводи сопствено искуство у стихове, у песму, посматрајући обиље или оскудицу овога света и њихов одраз у сопственој спознаји. Изреченом песмом није исказана нужно монолитна или непокрива истина, већ истина обликована у прелому човека и света, искуства и језика, која даје уједно и непобитни, али не и сасвим препознатљиви или поуздани одблесак истине о самом човеку и његовој потреби да пева у и о овом свету за који још није одлучено да ли је чудо постања или пуста долина плача. Песма тиме постаје израз скупо плаћене слободе, али и поље артикулације – истина коју песник нуди није сводива на фактичку истину, али је може навестити, те је, у најсрећнијим случајевима, у потпуности преобликовати, чак и оправдати. Према томе, таква истина је индивидуална, па чак и једнократна, но, у својој основици, она је и огледалска вредност оне

искуствене разине која се у старијим теоријским уџбеницима назива *универзалном*.

Самим тим, Радојчић нуди и разрешење на онтолошком пољу, те се у оваквој поставци, кроз чин писања песме и кроз чин изрицања тек потенцијално утемељене, али и непорециво потребне истине оправдава постојање и човека који је препознаје и света у којем је исказана, а понајпре човекове темељите потребе да се песнички изражава, и да, како је то исказао један Радојчићев претходник чији се трагови у овом рукопису могу приметити, *йеснички сѿианује* у овом свету. Другим речима, и то онима што затварају ову збирку, уједно је и одређена и оправдана основна улога песника: „Бити песник значи преводити део свог (јединог) живота у световима својих песама.”*

* Код речи *йреводиѿи*, која је, чини нам се, једина и могла (готово *судбински*, да се зауставимо на горњем прагу патетике) бити употребљена на овом месту, потребно је да се читалац опрезно заустави. Ту реч, на овом месту, не употребљава било ко, већ онај који је на српски језик пренео *Доживљај и йеснишиѿво* Вилхелма Дилтаја и *Поезију и филозофију* Х. Г. Гадамера, да се међу бројним Радојчићевим преводима зауставимо на два уз помоћ којих би се истакнутој речи могла лако доделити филозофски осмишљена значења. Радојчић је *poeta doctus* у сваком смислу тог одређења, те сваки појам (који обзривог читаоца може упозорити на понешто из ауторове широке палете ванпесничког књижевног рада, пре свега књижевнoисторијског и теоријског, као и преводилачког), што се, попут овог, појави у његовом лирском исказу, вреба својом интелектуалном и херменеутичком дубином. Све ово помињемо да бисмо, пре свега, истакли једну значајну врлину Радојчићевог песничког говора. Без обзира на то што се у његовом лирском исказу наслућује вавилонска дубина памћења и, каткад, замршени опсег традицијског сећања и академског знања, песме *Тобојана* су најчешће неоптерећене тежином таквог замишљеног бремена. Радојчићев израз је чист и прозиран, те хидролика хер-

У песми-запису „Вјерују” (који се ослања на исходишта, пре свега, пролошких песама), Радојчић сасвим директно образлаже своју аутопоетику, а песнички чин поставља између потребе да се поетски исказује и тим чином покуша да преводи бесмисао при сусрету са светом у смисао и безизлазног осећања да чак ни та потреба није гаранција досегнутог спокоја. Стварање песме се, на концу, утемељује као умањени космогонијски подухват, којим се оправдава и сам чин, и постојање песника, а уједно указује могућност истине, кроз чије објављивање се назира, а каткад и подастире пут до епифанијских открића која омогућују да се досегнути смисао преведе у поље личног, не више само ауторовог, већ и читаочевог спокоја.

У оквиру ове описане тензије се потражује онтолошка, емотивна, егзистенцијална, духовна или каква друга утемељеност коју је аутор покушао да досегне у сржним песмама рукописа, онима који припадају целини која је и дала наслов збирци песама. У том смислу, без обзира на изузетну и маркирану важност пролошких и епилошке песме, успелост овог рукописа читује се тек у оним песмама које представљају директну експликацију ауторових аутопоетичких, и уопште, како се чини, песничких тежњи и потреба. Песме из средишта рукописа су обликоване тако да се у свакој тражи семантички вишак у,

менеутичка опседнутост песмом и говором и уопште *културом*, коју је аутор успешно утажио и у овом рукопису, не смета оном читаоцу који је не примећује или оном вештијем, који је усмерен на смисао песме који се иза тих наноса промаља, за трен релативизује. Са друге стране, читаоцу који је свестан тог баласта отвара понеки интерпретативни пут који је можда и сам аутор суптилно наговестио или који се пробио из несвесног репозиторијума његових ванпесничких и академских послова.

условно речено, свакодневним, сасвим обичним, или барем наоко таквим, призорима, ситуацијама или емоцијама. Трага се, на шта су и оквирне песме упозориле, за епифанијским прокинућима која ће омогућити да се досегне тражени смисао, оправда песнички напор уобличења искуства у стихове и притом уреди или разоткрије макар и нестабилна истина о човеку и свету. Највише је управо песама у којима се обликује оваква тежња и остварује преко превођења искуства у стихове („Пасторала”, „Привидно”, „Оно што на то наликује”, „Повратак зиме”, „Понад Дунава”, „Печење ракије”, „Пред полазак” „Тобоган”). Поред песме која је овој целини, а и самом рукопису, позајмила наслов, у песмама „Понад Дунава” и „Печење ракије” је најефектније усклађена ауторова аутопоетичка намера с успешним естетским решењима. У целини „Тобоган” не изостају ни очекиване ауто/метапоетичке теме („Неспоразуми са светом”, „Закон бројева”, „Краљевић Марко”, „Љубавник песме”, „Из крила песника”), при чему је последња поменута песма једна од најуспелијих, тачније, најлепших песама о поезији које је Радојчић, имајући на уму и остатак његовог песничког опуса, написао.

Низ је и песама које се истичу или темом која се тек наоко не уклапа у остатак рукописа, или тоном, који, додуше ретко, дотакне понеку ноту иронијског набоја, доносећи на тај начин потребну динамику и варијетет овој тесно поетички, тематски и тоналитетом увезаној збирци песама. Истакнута је једна сведена и достојанствена лирска танатологија („По мери”), потом и једна упозоравајућа дијалектика сневања („Сан варалица”). Нескривеном идеолошком тенденцијом од остатка рукописа одудара једна тек условно социјална песма, у којој се огољује дубља

динамика капиталистичких процеса, односно обезличујући намети модерног времена („Она жури на посао”). Целину „Тобоган” затвара успела парабола о човековој имагинацији, унеколико и иронични коментар човекових сужених епистемолошких алата („Космолошка тема”). Међутим, песме ове збирке се свакако отимају овој упрошћеној тематској класификацији и, осим понеке, функционално се уклапају у оквире представљених ауторових аутопоетичких намера.

Петоделна целина „Глад за песмом”, смештена између средишта збирке и епилошке песме – записа, захтева пажљивије читање у истој мери у којој је јасно, преко употребљене форме, одељена од остатка рукописа. У њој је представљена петодневна космогонија и апокалиптичка – стварање света из перспективе постања *йишине* и *йесме*, које су уједно и јасно оделите, али и непорециво неодвојиве једна од друге. Из тишине се помаља песма и, готово судбински, у очекиваној цикличној поставци, песма се на концу поново утапа у тишину. Појединачне песме ове целине су сачињене од почетних кратких прозних пасажа који подсећају на библијски или пак било какав други митски прототекст и накнадних лирских деоница у којима се развијају и проблематизују у почетним прозним пажљивим стабилно постављене позиције песме, поезије, песника и тишине. У овој аутопоетичким и, важније, метапоетичким исказима натопљеној петоделној целини Радојчић је успео да представи једну сушту, парадоксалну, песничку ситуацију: недостатност да се каже *све* и немогућност да се не каже *нишија*. У тој стабилној тачки и готово пат-позицији, која у потпуности одређује песника и његов напор и потребу за исказивањем, спајају

се и неупитно поверење и непобитна сумња у стварање и створено. Досегнута је позиција у којој се унеколико изједначају глас и безгласје, песма и тишина и у којој је подједнако и сврсисходно и бесмислено испевати или прећутати песму космолошких или било којих других димензија. Редак је квалитет ове песме – најдубља подозривост се спаја са најплеменитијом вером – а обе су усмерене на песму и њену улогу у свету. Самим тим, ова целина, сходно поетичком значају коју поседује, претендује и на истакнутије место унутар досадашњег Радојчићевог песничког опуса.

На концу, *Тобојан* је замашна збирка песама, али не по обиму, него према питањима која поставља, решењима која нуди, и апоријама које огољује и покушава да разреши. Песничка вештина се демонстрира на размеђи између наизглед веристичког израза, сведене метафоре и самосвесних и контролисаних просјаја који откривају дубину песничког говора у којој се трага за епифанијом. Намерно скромног стилског покроба или, тачније, намерно ненаметљивог, ишчишћеног песничког језика, без кићења, без језичког експеримента, без надоградње, *Тобојан* се остварује као чврсто увезана и сигурно вођена песничка збирка у којој се отворено и без зазора проговара о песничким и животним *сушћим* потребама. На најбољим местима у овој збирци аутор је успео да поетским изразима свог аутопоетичког програма подари и естетску пуноћу и смисаону утемељеност, пронашавши притом и траг епифанијског проникнућа. У оним песмама у којима је тај епифанијски просјај самоуверено понудио читалачкој спознаји, Саша Радојчић се потврдио онаквим каквим је себе замислио у првој пролошкој песми ове књиге.

САДРЖАЈ

Два пролога

Мајстори певачи	9
Чај ваздушни	10

Тобоган

Неспоразуми са светом	15
Пасторала	16
По мери	18
Привидно	20
Оно што на то наликује	22
Закон бројева	24
Краљевић Марко	26
Повратак зиме	27
Понад Дунава	28
Сан варалица	30
Печење ракије	31
Пред полазак	33
Варљива душа	35
Љубавник песме	37
Из крила песника	39
Има има	41
Она жури на посао	42
Тобоган	44
Космолошка тема	46

Глад за песмом

Глад за песмом 51

Вјерују

Вјерују 61

Белешка о текстовима у овој књизи 63

Превођење живота у песму – *Тобојан*

Саше Радојчића (Миломир Гавриловић) 65

Саша Радојчић
ТОБОГАН

издавач

Културни центар Новог Сада
Католичка порта 5, Нови Сад
тел: 021 528 972
факс: 021 525 168
е-mail: info@kcns.org.rs
www.kcns.org.rs

за издавача

Бојан Панаотовић

лекџура

Сања Бркић

дизајн корица

Огњен Клисара

џриџрема

Владимир Ваџић, „Графит“, Петроварадин

шџамџа

 SAJNOS, Нови Сад

шџираж

300 примерака

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.41.09-14 Radojić S.

821.163.41-14

РАДОЈЧИЋ, Саша, 1963-

Тобоган / Саша Радојчић. - Нови Сад : Културни центар Новог Сада, 2023
(Нови Сад : Сајнос). - 76 стр. ; 19 см. - (Џепни анаграм : поезија)

Тираж 300. - Стр. 65-76: Превођење живота у песму – Тобоган Саше Радојчића /
Миломир Гавриловић

ISBN 978-86-7931-965-4

а) Радојчић, Саша (1963-)

COBISS.SR-ID 113847049